

* نگاه کلی

سلام دوستانِ اهل دریافت، صمیمانه به همه‌ی شما خسته‌نابشید می‌گویم و امیدوارم که در جلسه‌ی آزمون سراسری، هوشمندانه و مقتدرانه آخرین خشتِ بنای تلاش‌ها و امیدها را نهاده باشید و اکنون در زیر سایه‌ی امن آن لمیده و در حال خواندن نقدهای ما باشید! به‌راستی چنین بادا! اما می‌دانم که برای بسیاری از شما، وضعیت این‌گونه نیست، به قول فروغ فرخزاد: «هیچ صیادی در جوی حقیری که به گودالی می‌ریزد/ مرواریدی صید نخواهد کرد»؛ شما هم در پی دست‌یافتن به مرواریدهای درخشان بوده‌اید و تن به طوفان و دریا سپرده‌اید؛ پس عجیب نیست که قیافه‌تان به طوفان زده‌ها و کشتی‌شکسته‌ها شبیه شده باشد! اما یادتان باشد که هر سال هزاران نفر از داوطلبان با وضعیتی مشابه شما روانه‌ی دانشگاه‌ها می‌شوند و در پشت صندلی‌های دانشگاه به ساحل آرامش می‌رسند؛ پس اگر دست‌کم در طول این یک‌سال، حساب‌شده و وظیفه‌شناسانه زحمت کشیده‌اید، به تلاش‌های خودتان احترام بگذارید و روحیه‌تان را نوازید؛ به حرف‌وحدیث‌ها و پیش‌گویی‌های این‌وآن هم چندان توجهی نکنید؛ انتخاب رشته‌تان را هم به دور از رویاپردازی، یک‌دندگی و هیاهوهای بازاری انجام‌دهید؛ احتمال قبولی‌تان بسیار است، خسته نباشید!

و اما نقد پرسش‌های ادبیات آزمون سراسری سال ۹۱: در نگاهی کلی آزمون امسال نسبت به آزمون‌های سال‌های گذشته، سنجیده‌تر، پخته‌تر و همراه با نوآوری‌های بیش‌تری طراحی شده‌است که جداً مرا به سپاسگزاری و گفتن دست‌مریزاد و خسته‌نابشید به طراح (یا طراحان) محترم این آزمون‌ها وا می‌دارد. گرچه هنوز هم ظرفیت بهبود و ارتقای پرسش‌های ادبیات آزمون سراسری بسیار است، اما همین سیر روبه‌پیش، گویای پختگی و فرهیختگی پیش‌برندگان آن است که پایدار باشند!

چشم‌گیرترین نکته‌های مثبت این پرسش‌ها عبارتند از:

- ۱- چربیدن کامل پرسش‌های مفهومی و تحلیلی بر سؤال‌های حفظی و دانشی.
- ۲- وارد کردن مباحث تازه‌ای از کتاب درسی زبان فارسی در آزمون سراسری که آموزش کلیشه‌ای و بی‌جان این درس را (خواندن چند مبحث اصلی کتاب با جمع‌بندی نکته‌های تست‌های سال‌های گذشته‌ی کنکور) با شکست روبه‌رو می‌کند.
- ۳- ملایم شدن طبع تست‌های املا! و فرو کاستن تمایل به استفاده از متون مهجور و منشیانه‌ی گذشتگان که در ذهن و زبان ایرانیان امروز جایگاه و کاربردی ندارند.
- ۴- خواستن معنای واژه‌ها درون متن‌ها و بیت‌ها که باعث طرح پرسش‌هایی چندوجهی و بسیار ارزشمند از این مبحث می‌شود.

مهم‌ترین کاستی‌هایی این آزمون عبارتند از:

- ۱- بی‌توجهی به زمان واقعی مورد نیاز برای پاسخ گفتن به این پرسش‌ها: فقط خواندن دقیق دو تا سه صفحه متن فشرده‌ی ادبیات که در آن دست‌کم ۴۵ تا ۵۰ بیت خارج از کتاب و ناآشنا مطرح می‌شود، چیزی حدود ۸ تا ۱۰ دقیقه زمان می‌طلبد؛ حالا چگونه امکان دارد بتوان ظرف ۸ تا ۱۰ دقیقه‌ی باقی‌مانده به ۲۵ سؤال که ویژگی‌های ترکیبی بودن، طولانی‌بودن، مفهومی بودن، استنتاجی بودن، نوظهور بودن، دشوار بودن و ... در آن‌ها گنجانده شده‌است در بطن همین

متن فشرده و نوآشنا پاسخ گفت؟ صادقانه می‌گویم: من هرگز نتوانسته‌ام به ۲۵ تست زبان و ادبیات فارسی کنکورهای سال ۸۴ به این سو، ظرف مدت ۱۸ دقیقه پاسخ دهم، در مورد شاگردان خود هم - که برخی‌شان رتبه‌های تک‌رقمی کنکور یا درصدهای برتر ادبیات در آزمون سراسری بوده‌اند- نیز یقین دارم که نتوانسته‌اند، مابقی را به انصاف و واقع‌بینی شما می‌سپارم!

۲- استفاده بسیار از پرسش‌هایی که پاسخ آن‌ها به اعداد ختم می‌شود: این پرسش‌ها هیچ تفکیکی میان دانش‌آموزی که تنها یک نکته را نمی‌داند و آن که هیچ نکته‌ای را نمی‌داند پدید نمی‌آورند. حتّاً معمولاً به سود دانش‌آموز دوم نیز تمام می‌شود؛ زیرا چنین دانش‌آموزی معمولاً به سراغ پاسخ گفتن به چنین تستی نمی‌رود؛ اما دانش‌آموز اول پس از صرف وقت $\frac{1}{3}$ نمره‌ی منفی از او عقب هم می‌افتد!

۳- کم دقتی در طرح پرسش‌های آرایه‌های ادبی (شرحش در ادامه خواهد آمد).

۴- کم توجهی به نکته‌های سجاوندی و دستور خط: گرچه طراح محترم با طرح پرسش ۱۲ در گروه علوم تجربی، پای نکته‌های مربوط به سجاوندی (نقطه‌گذاری) را به آزمون سراسری باز کرده‌اند - که کاریست سنجیده و سزاوار سپاس - اما خود گاهی به این مهم کم‌توجه بوده‌اند؛ از جمله در تست ۲۳ گروه علوم تجربی که معنای واژه‌ی «غور» به جای آن که در میان «دو هلال» بیاید، درون «قالب» آمده‌است یا تست ۶ گروه زبان‌های خارجی، که در آن نام آثار ادبی به جای آن که در میان گیومه بیاید، بین پرانتز ذکر شده‌است.

اما آنچه بی‌توجهی به آن مشکل‌ساز شده‌است (و بیش‌تر از کوتاهی ویراستاران محترم حکایت دارد) **رعایت نکردن جایگاه تشدیدها و هم‌چنین نیم‌فاصله‌ها و فاصله‌ها** است. در تست ۴ گروه زبان‌های خارجی، گزینه‌ی ۲ را باید به عنوان گزینه‌ی عاری از غلط املائی در نظر گرفت، اما می‌بینیم که یک تشدید بسیار نابه‌جا و چشم‌خراش! بر روی «الف» «هَرا» خودنمایی می‌کند (هَرای شیر) و هر دانش‌آموزی حق دارد که آن را غلط املائی به حساب آورد؛ پس درواقع، پرسش بدون گزینه‌ی درست تایپ شده‌است!

یا در تست ۱۶ گروه ریاضی و فنی، رعایت‌نشدن یک فاصله میان فعل «خَلَد» و حرف ربط «گر» خواندن این بیت خارج از کتاب را حتا برای دانش‌آموزان درس‌خوان و باسواد نیز مشکل می‌کند. در گزینه‌ی نخستِ تست ۱۷ رشته‌ی تجربی نیز «ورادی» بایست «و رادی» تایپ می‌شد تا بیت خواندنی و معناکردنی باشد. در گزینه‌ی اول از تست ۱۹ همین رشته «نازک تنی» باید با نیم‌فاصله تایپ می‌شد و بین «خار» و «بستر» یک فاصله می‌آمد که درست برعکس عمل شده‌است. نمونه‌هایی از این دست کم‌نیست که یافتن و اصلاح آن‌ها را به ویراستاران محترم آزمون‌ها می‌سپارم!

رشته‌ی ریاضی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۱۲	مراحل تجزیه‌ی واژه، موضوع مهمی است که در درس «ساختمان واژه‌ی ۳» مطرح شده‌است و امسال برای اولین بار در آزمون سراسری از آن پرسشی طرح شده‌است. (برای آشنایی با قواعد تجزیه‌ی مرحله به مرحله‌ی واژه‌ها به پرسش دوم درس «ساختمان واژه‌ها» (ص ۱۴۶) در جلد دوم کتاب زبان فارسی نشر دریافت، مراجعه کنید).
۱۵	از میان گونه‌های «ی» فقط «ی نکره‌ساز» تصدیقی به‌شمار می‌آید و در آزمون سراسری کم‌تر از «انواع ی» پرسشی مطرح شده‌است. (برای آشنایی با ی نکره‌ساز و گونه‌های «ی» به اولین تمرین از درس پنجم کتاب «زبان فارسی، راهبردهای یاددهی - یادگیری، انتشارات مبتکران» مراجعه کنید).
۱۶	این شکل تست ترکیبی و چندوجهی تنها در یکی از تست‌های آزمون سراسری سال ۸۴، گروه زبان‌های خارجی، مطرح شده‌بود، اما نکته‌ی ارزشمند و تازه‌ی این پرسش، توجه خاص به تفاوت میان متمم قیدی و متمم اجباری است: «خَلیدن» (فرو رفتن) همیشه با حرف اضافه‌ی «به» همراه است. ساختن (در معنی «تحمل کردن و کنار آمدن») نیز همیشه با «به» همراه است. بنابراین «با» و «خار» در این بیت، متمم اجباری هستند نه متمم قیدی (اختیاری). (البته طرح تست دستور از بیت‌های ادبیات گذشته، با اهداف کتاب زبان فارسی ۳ که زبان معیار فارسی امروز را بررسی می‌کند، مغایرت دارد و مربوط به دستور تاریخی می‌شود که تنها در کتاب زبان فارسی ۳ رشته‌ی انسانی، مطرح است).

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۱	گرچه تنها با دو واژه‌ی پایانی می‌شد به پاسخ درست رسید، اما دیدن واژه‌ی مجامله (چرب‌زبانی) در آغاز اولین سؤال، اعتمادبه‌نفس برخی را فروریخت! (به این واژه و معنایش دوبار در کتاب «املا و لغت در آزمون سراسری، نشر دریافت» اشاره کرده‌بودم. یک‌بار در «واژه‌های داخل متن کتاب زبان فارسی ۳» و یک‌بار هم در بخش «اشتباه نشود!»)
۳	با این که همه‌ی واژه‌ها مستقیماً از واژه‌نامه‌ی پایان کتاب سال چهارم دبیرستان انتخاب شده‌بودند، باز هم پاسخ‌گفتن به چنین سؤال‌هایی برای دانش‌آموزان تمرین‌نکرده بسیار دشوار (ترسناک!) است.
۶	از تاریخ ادبیات و اعلام سال دوم دبیرستان طرح شده‌بود.
۷	از تاریخ ادبیات و اعلام سال سوم دبیرستان طرح شده‌بود. (نام کتاب «لطایف‌الطوائف» در پایان فصل ششم کتاب ادبیات سال سوم دبیرستان آمده‌است و نام «فخرالدین علی صفی» در «بیاموزیم» پایان فصل ششم کتاب ادبیات سال دوم دبیرستان و وظیفه‌ی ربط‌دادن این دو به یک‌دیگر بر عهده‌ی من معلم بود! که در مورد ۱۱ از «نکته‌های پنهان تاریخ ادبیات و اعلام کتاب سال سوم» در جلد دوم کتاب همایش ادبیات این نکته را گفته بودم).

<p>آثار ذکر شده در گزینه‌های دیگر همگی «حسب حال» هستند در حالی که «یکی قطره باران» یادنامه و «فرار از مدرسه» زندگی‌نامه است.</p>	<p>۸</p>
<p>این پرسش «بسیار دشوار» ارزیابی می‌شود؛ به دو دلیل: یکی ایهام ظریفی که در بیت: «نخواهم دامن مهرت ز دست دل رها کردن / مگر روزی که دور از تو، اجل گیرد گریبانم» پدید آمده است؛ در آغاز هر دانش آموز درس خوانی به سراغ واژه‌ی «مهر» می‌رود و وقتی مطمئن می‌شود که «مهر» نمی‌تواند در این بیت ایهام داشته باشد، چه بسا به سراغ ادامه‌ی بیت نمی‌رود و فقط دانش‌آموزان کارکشته و تمرین کرده متوجه می‌شوند که در مصراع دوم، عبارت «دور از تو» را می‌توان به دو شکل معنا کرد: ۱- در فراق تو ۲- از شما به دور؛ یعنی «اجل» از جان شما دور باشد (البته این ایهام در صفحه‌ی ۱۰ از جلد اول کتاب همایش ادبیات آموزش داده شده بود و برای خوانندگان آن کتاب پیدا کردن این ایهام چندان نیازمند ذوق بالا و نبوغ ادبی نبود!)</p> <p>اما یک ایراد بزرگ ساختاری در طراحی این تست:</p> <p>ساختار این دست پرسش‌ها به گونه‌ای است که به خودی خود دشوار هستند و دیگر انصاف نیست که زمینه‌ی سردرگمی دانش‌آموز با سواد و اهل ادبیات نیز در آن‌ها فراهم آید! یعنی نباید این پرسش‌ها به گونه‌ای طراحی شوند که بتوان یکی از آرایه‌های مورد نظر را در دو یا چند بیت پیدا کرد. در این تست طراح محترم کلاف سردرگمی را در هم تنیده است که گشودن آن در شرایط پراشتهاج جلسه‌ی آزمون برای باهوش‌ترین و داناترین دانش‌آموزان نیز غیرممکن می‌نماید و بیش‌تر شبیه حل جدول کلمات متقاطع است تا یک پرسش کنکور که در زمانی حدود یک دقیقه باید به آن پاسخ گفت؛ ملاحظه کنید:</p> <p>«تشبیه» هم در بیت «الف» دیده می‌شود و هم بیت «ب».</p> <p>«تلمیح» هم در بیت «ب» دیده می‌شود و هم در بیت «د».</p> <p>«ایهام» نیز در دو بیت دیده می‌شود: ۱- «شیرین» آشکارا در بیت «د» ایهام دارد؛ اما دانش‌آموز باید آن را رها کند و به سراغ کشف ایهام در بیت «ج» برود! واقعاً آیا یافتن ۵ آرایه در ۴ بیت پیچیده آن هم با این همه هم‌پوشانی و تداخل و نهایت کشف ایهام بیت «ج» و پی‌بردن به نظر طراح محترم اصلاً کار یک دانش‌آموز است؟! آن هم سر جلسه کنکور و در زمانی حدود ۶۰ ثانیه؟</p> <p>دست‌اندرکاران عزیز سازمان سنجش باید هوشیار باشند که درجه‌ی سختی و پیچیدگی سؤالات را به حدی نرسانند که باعث نومیدی و سرخوردگی دانش‌آموزان سال‌های بعد بشود؛ این که خواندن و نخواندن درس یکسان است، چون به هر حال نمی‌توان به چنین سؤالی پاسخی داد!</p>	<p>۹</p>
<p>در بیت صورت سؤال، شاعر پیش‌رفت و رسیدن به بزرگی را برای همه ممکن می‌داند اما در سه بیت دیگر (به جز بیت گزینه‌ی ۲) سرشت و گوهر بد به هیچ‌شکلی رنگ بهبودی به خود نمی‌پذیرد.</p>	<p>۱۸</p>
<p>مفهوم رایج «ناپایداری قدرت دنیایی» در گزینه‌های ۱ تا ۳ و عبارت صورت سؤال به روشنی به چشم می‌خورد، اما مفهوم بیت چهارم به حدی گنگ است که شاید بسیاری از دانش‌آموزان را از انتخاب آن به عنوان پاسخ سؤال منصرف کرده باشد. البته این بیت خاقانی در آزمون‌های چند سال پیش تعاونی سازمان سنجش هم مطرح شده بود، با این حال این موضوع دلیل قانع‌کننده‌ای نیست که متوقع باشیم یک دانش‌آموز رشته‌ی ریاضی باید آگاه باشد که بیت «پرویز به هر بومی زرین‌تره آوردی / کردی ز بساط زر، زرین‌تره را بستان» به یکی از علاقه‌های غذایی جناب خسرو پرویز (علاقه به خوردن تره با سایر خوراکی‌ها) اشاره دارد نه ناپایداری پادشاهی او!</p>	<p>۱۹</p>

کشف این نکته که مضمون مشترک سه بیت دیگر «پیغام‌رسانی باد صبا میان عاشق و معشوق» است، کار دشواری است، که تاحدی به گنگ‌بودن صورت سؤال مربوط می‌شود. همانند این پرسش در گروه زبان‌های خارجی (تست ۲۲) نیز مطرح شده‌است، اما با صورتی روشن‌تر و به‌دور از ابهام!	۲۱
توضیحش خواهد آمد!	۱۱

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

توضیح	شماره پرسش
نه با قطعیت می‌توان ایهام گزینه‌ی نخست را پذیرفت و نه حسن‌تعلیل گزینه‌ی ۴ را رد کرد. زیبایی گزینه‌ی نخست در «جناس تام» آن است: «زنم» ابتدا در معنای فعلی خود «بزنم» آمده‌است و سپس در معنای یک جمله (زن هستم)؛ حالا پیدا کردن ایهام در این میان، کمی مته‌بر خشخاش گذاشتن است؛ مثلاً می‌توان گفت «نفس زنم» ایهام دارد: ۱- نفسی بکشم ۲- سخنی بگویم یا شاید هم بتوان «زنم» دوم را دارای ایهام دانست: ۱- زن هستم ۲- مرا بزن! به‌رحال این باریک‌بینی، جایش در محافل شعری و کلاس‌های آزاد ادبیات است نه جلسه‌ی پراشتهاب کنکور؛ بهتر است واقع‌بین و منصف باشیم؛ زیرا با مسئولیت اخلاقی و فرهنگی بزرگی روبه‌رو هستیم.	۱۱
من بیت «بیزارم از وفای تو یک روز و یک زمان / مجموع اگر نشستم و خرسند اگر شدم» را این‌گونه معنا می‌کنم: اگر بدون بودن در کنار تو، یک روز یا حتی یک لحظه مرا آسوده‌خاطر و راضی یافتی، می‌توانی فرض کنی که من نسبت به تو بی‌وفایم؛ و از آن‌جا که هرگز شاعر نمی‌خواهد که معشوق او را بی‌وفا بداند؛ منظور اصلی سعدی از این بیت این است که عاشق بدون معشوق حتی یک لحظه هم آرام و قرار ندارد (کتاب درسی نیز در توضیحاتش بیت را همین‌گونه تفسیر کرده‌است). این مضمون در سروده‌های سعدی بسیار به چشم می‌خورد؛ از جمله‌ی این بیت زیبا: بی‌تو در دامن گلزار نخفتم یک شب / که نه در بادیه‌ی خار مگیلان بودم اما منظور شاعر در بیت گزینه‌ی نخست، تأکید بر وفاداری عاشق است نه بی‌قراری و ناخرسندی او در فراق یار.	۲۴

به خودتان و تلاش‌تان احترام بگذارید، پس امیدوار باشید!

دکتر هامون سبطی

رشته‌ی تجربی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۲	طرح پرسش از معنای واژه‌ها درون عبارت‌ها، روشی جاافتاده و مورد قبول همگان است که گویا چندسالی بود از یاد طراحان محترم آزمون سراسری رفته‌بود.
۶	نام مترجمان و تصحیح‌کنندگان آثار بزرگ ادبی می‌تواند باز هم مورد سؤال قرار بگیرد.
۱۱	هنوز این شکل نسبتاً رایج از تشبیه که در بیت «ج» دیده می‌شود، در آزمون سراسری مطرح نشده‌بود: اگر کساد شکر بایدت دهن بگشا/ ورت خجالت سرو آرزو کند، بخرام شاعر به معشوق خود می‌گوید اگر می‌خواهی بازار شکر کساد شود، سخن بگو (پس سخن تو شیرین‌تر از شکر است) و اگر می‌خواهی سرو را شرمند کنی، برخیز و راه برو (پس قد و بالای تو زیباتر و نازنین‌تر از سرو است). شاید نشود، با قاطعیت در مصراع نخست تشبیه را پذیرفت؛ زیرا «سخن» که مشبه است در این مصراع حضور ندارد اما بدون شک می‌توان گفت که در مصراع دوم، معشوق (که به قرینه‌ی لفظی از کلام حذف شده‌است) به درخت سرو مانند شده‌است. (تشبیه تفضیل)
۱۴	در پاسخ‌گویی به این تست باید به این نکته‌ی مهم دستوری توجه داشت که نقش هر گروه بر عهده‌ی هسته‌ی آن گروه است؛ پس مفعول‌ها به ترتیب عبارتند از: «سینه، قلب، سکوت، مرد، دیده» که از این میان فقط «دیده» واژه‌ای مشتق است.
۱۹	با توجه به توضیحات مفصل کتاب‌های ادبیات دربار‌های زمینه‌های چهارگانه‌ی حماسه، سال‌ها بود که انتظار طرح چنین پرسش‌هایی می‌رفت. در گزینه‌ی نخست، آشکارا موضوعی خارق‌العاده مطرح شده‌است، پس زمینه‌ی خرق عادت در این بیت برجسته است. در بیت دوم از پایه‌گذاری جشن نوروز در زمان جمشیدشاه، در گزینه‌ی سوم از پرچم (احتمالاً درفش کاویان) که نمادی ملی است و در گزینه‌ی چهارم از تاج پادشاهان کیانی - که این هم نشانه‌ای مربوط به فرهنگ و ملیت است - سخن به میان آمده‌است. (برای آشنایی بیشتر با چنین تست‌هایی به صفحه‌ی ۱۰۰ از جلد دوم کتاب همایش ادبیات مراجعه کنید).
۲۵	کاملاً قابل‌پیش‌بینی بود که از اصطلاحات عرفانی مطرح‌شده در درس «ذکر حسین بن منصور حلاج» امکان طرح چنین تست‌هایی وجود دارد.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۴	گرچه نکته‌ی تازه و ناآشنایی در این عبارت به چشم نمی‌خورد اما شکل سؤال به‌گونه‌ای است که بسیاری از دانش‌آموزان را از پاسخ‌گفتن به این سؤال باز می‌دارد.
۶	توضیحش آمد.

۷	از تاریخ ادبیات و اعلام کتاب سال سوم دبیرستان طرح شده است.
۱۰	توضیحش خواهد آمد.
۱۱	توضیحش آمد.
۱۲	برخی در تعیین تعداد جمله‌ها مشکل دارند چه رسد به نوع ساختار آن‌ها!
۱۳	برای دانش آموز درس خوانده و تمرین کرده پرسش آسانی است اما برای دانش‌آموزانی که به دلیل آموزش‌های ناکارآمد از زبان فارسی به‌ویژه مبحث «ساختار جمله‌ها» گریزانند، تست دشواری به حساب می‌آید.
۱۴	توضیحش آمد.
۱۵	البته برای دانش‌آموزانی که تمرین کافی داشتند، به سادگی قابل پاسخ‌گویی بود.
۱۶	توضیحش خواهد آمد.
۱۹	توضیحش آمد.
۲۰	آمدن واژه‌ی «بردبار» در سه بیت دیگر، انتخاب گزینه‌ی چهارم را برای کسانی که به مفهوم بیت‌ها توجهی ندارند، دشوار می‌کند.
۲۲	باید به منظور اصلی بیت‌ها توجه شود تا تفاوت مفهومی بیت دوم با سه بیت دیگر آشکار گردد؛ منظور اصلی شاعر در بیت دوم «رسیدن به وصال یار» است و منظور اصلی شاعران سه بیت دیگر «از دست ندادن امید».
۲۳	توضیحش خواهد آمد.

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره پرسش	توضیح
۳	درست است که گزینه‌های دیگر به کمک آرایه‌های «متناقض‌نما» و «حسن تعلیل» رد می‌شوند؛ اما قبول تشبیه در این بیت بسیار دشوار است و اگر نخواهیم بگوییم که با تستی نادرست روبه‌رو هستیم، دست کم باید گفت که سلیقه‌ی شخصی طراح محترم در آن ملاک کار قرار گرفته است نه ذوق و تخیل ادبی.
۱۵	«درطی» حرف اضافه‌ی مرکب و یک واژه است نه سه واژه‌ی جداگانه؛ خوشبختانه - و احتمالاً به شکل حساب‌شده‌ای - گزینه‌ها به گونه‌ای طراحی شده‌بود که اگر کسی به‌درستی «درطی» را یک واژه می‌گرفت، به پاسخ درست نمی‌رسید و احتمالاً با تغییر اجباری موضع خود، می‌توانست به گزینه‌ی مورد نظر طراح محترم برسد. توضیح بیشتر: اگر بخواهیم در عبارت «در طی تاریخ طولانی خود»، «در»، «طی» و «-» را واژه‌هایی جداگانه بدانیم، این بدان معناست که «طی» هسته‌ی گروه و متمم است؛ درحالی‌که هیچ معنای خاصی که ما را به مقصود برساند از این متمم بر نمی‌آید؛ پس درست آن است که بگوییم «درطی = طی»، «درظرف = ظرف»، «ازبهر = بهر»، «ازبرای = برای»، «به‌غیر = غیر»، «به‌مانند = مانند» و ... حرف اضافه‌ی مرکب هستند و آن‌چه پس از آن‌ها می‌آید متمم است (در این‌جا «تاریخ»). و بخردانه آن است که طراحان محترم هنگام طرح تست‌های شمارش واژه و تکرار از ورود این حرف‌های اضافه به متن سؤال پرهیز کنند.

۲۳	<p>اصلاً در گزینه‌ی دوم از پذیرفتن یا نپذیرفتن صله و هدیه سخنی به میان نیامده‌است؛ وانگهی در گزینه‌های ۱، ۳ و ۴، «گناه پذیرفتنِ صله‌ای حرام»، «توجه به حلال بودن دارایی‌ها» و «اهمیت روش حلال و شرعی کسب مال و غنیمت» که همگی مفاهیم مشابه اخلاقی هستند مطرح شده‌اند، درحالی‌که در گزینه‌ی دوم از این نگاه اخلاقی و مذهبی خبری نیست؛ بنابراین اگر دانش‌آموزی گزینه‌ی ۲ را انتخاب کرده‌باشد، انصاف نیست که $\frac{1}{3}$ نمره‌ی منفی نصیب او شود. (باید هر دو گزینه‌ی ۲ و ۴ درست فرض شود).</p>
----	--

* پاسخ‌های نادرست

شماره‌ی پرسش	توضیح
۳	<p>«کاژ» صفت است و هم معنی آن می‌شود «احول» نه «احولی».</p>
۱۶	<p>در این عبارت «هفت» وابسته‌ی وابسته وجود دارد و گزینه‌ی نخست درست است.</p> <p>۱- در گروه «دریای معانی شعر بهار»، «بهار» مضاف‌الیه مضاف‌الیه مضاف‌الیه است؛ یعنی «وابسته‌ی وابسته‌ی وابسته» (وابسته‌ی مرتبه‌ی سوم) است نه «وابسته‌ی وابسته» (وابسته‌ی مرتبه‌ی دوم). باید دقت داشته‌باشیم که مضاف‌الیه به دلیل ماهیت اسمی‌اش، می‌تواند به‌سادگی مضاف‌الیه بگیرد و مضاف‌الیه بعدی هم به همین منوال؛ برای نمونه در گروه «درخت کهن‌سال باغ پدر بزرگ دوستم» ضمیر «م» وابسته‌ی وابسته نیست، بلکه «وابسته‌ی وابسته‌ی وابسته‌ی وابسته» (وابسته‌ی مرتبه‌ی چهارم) است. در نظر نگرفتن این مفهوم اساسی در گروه‌های اسمی (مراتب وابستگی) ما را از شرح و توصیف عناصر گروه اسمی به‌طور کامل ناتوان می‌سازد.</p> <p>۲- در گروه اسمی «توصیف خمیرتات او»، «او» وابسته‌ی هسته است نه وابسته‌ی وابسته؛ زیرا در این‌جا «خمیرتات» نوع توصیفات را مشخص می‌کند و می‌دانیم که هرگاه «مضاف‌الیه» نوع، جنس یا کاربرد «مضاف» را مشخص کند، در حکم صفت است. این نکته‌ای است که در خودآزمایی ۲ درس گروه اسمی (۲) نیز مطرح شده‌است؛ در گروه اسمی «شش دستگاه دوربین فیلم‌برداری نو»، «نو» وابسته‌ی «دوربین» (وابسته‌ی مرتبه‌ی اول) است نه وابسته‌ی وابسته؛ زیرا «فیلم‌برداری» در این‌جا نوع و کاربرد دوربین را مشخص می‌کند و در حکم صفت است؛ بنابراین نمی‌تواند مضاف‌الیه بگیرد.</p>

به خودتان و تلاش‌تان احترام بگذارید، پس امیدوار باشید!

دکتر هامون سبطی

رشته‌ی هنر

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۱۳	در آزمون‌های سال‌های گذشته به مبحث «وابسته‌ی وابسته» کم‌تر توجه شده‌بود.
۱۷	«گله و شکایت از بی‌وفایی دوستان» از مضمون‌هایی است که برای اولین بار در تست‌های کنکور مطرح شده‌است.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۲	توضیحش خواهد آمد.
۳	ساختار طراحی پرسش، پاسخ گفتن به آن را دشوار می‌کند.
۴	به کار رفتن واژه‌ی از یادرفته‌ی «زاربان» در گزینه‌ی چهارم هر دانش‌آموز درس‌خوان و موفقی را نیز در انتخاب این گزینه به‌عنوان پاسخ درست، دچار شک و تردید می‌کند، حتی اگر غلط‌های موجود در گزینه‌های دیگر را یافته باشد. (این تست با اندکی کم‌توجهی و کج‌سلیقگی طراحی شده‌است.)
۶	معمولاً دانش‌آموزان، تنها به حفظ کردن آثار شخصیت‌های ادبی می‌پردازند، بدون آن‌که به زمینه‌ی فعالیت و تأثیرگذاری‌های آن‌ها توجهی داشته‌باشند.
۷	هم ساختار طراحی پرسش آن را دشوار می‌سازد هم وجود این نکته‌ی ناگفته در متن کتاب‌های درسی که «کشف‌الاسرار» از رشیدالدین میبیدی است.
۸	«ابطال‌الباطل»، «انقلاب کبیر فرانسه»، «چهل ساعت محاکمه» و «محاکمه‌ی انسان و حیوان» از ترجمه‌های عبدالله مستوفی هستند نه نوشته‌های او. (به این نکته در مورد ۲۴ از «نکته‌های پنهان تاریخ ادبیات کتاب سال چهارم» در جلد دوم کتاب همایش ادبیات اشاره شده‌بود.)
۹	«گردیدن» در بیت صورت سؤال و گزینه‌ی نخست به معنای «روی برگرداندن» و «دوری کردن» آمده‌است. معنای بیت گزینه‌ی نخست: اگر نگاه کردن به معشوق، از مناهی و گناهان به‌شمار می‌آید، من توبه کردم که از گناهان دوری کنم! (هرگز نمی‌توانم به یارم نگاه نکنم.)
۱۰	پاسخ گفتن به چنین تست‌هایی نیازمند تمرین کافی و کارآمد است. ترکیب‌های وصفی: ۱- همه چیز ۲- همه‌ی احوال ۳- هیچ پیشامدی ۴- پیش‌آمد جالب ۵- هیچ حادثه‌ای ۶- حادثه‌ی سوء ۷- یک تن («تن» در این‌جا هسته‌ی گروه است نه ممیز) ۸- همه‌ی دل‌تنگی‌ها ۹- این عالم
۱۲	این پرسش تنها وقت‌گیر بود. در صورت صرف حدود ۳ دقیقه وقت، مشخص می‌شد که شمار تکواژهای گزینه‌ی نخست ۲۴ است درحالی‌که در گزینه‌های دوم و چهارم، ۲۱ تکواژ و در گزینه‌ی سوم ۲۲ تکواژ یافت می‌شود.

۱۶	همان ایراد ساختاری و شکلی که در پرسش شماره ۹ رشته‌ی ریاضی دیده‌می‌شد، در این‌جا نیز به چشم می‌خورد؛ هم‌چنین «کام»، «نای» و «باد» در بیت «ب»، هر سه دارای ایهام تناسب زیبایی هستند و به‌زحمت می‌توان حتی یکی از آن‌ها را دارای ایهام کامل به‌شمار آورد. گرچه این موضوع تاحدی به سلیقه‌ی خواننده بستگی دارد و همین پیچیدگی ساختاری و سلیقه‌محوری این تست را بسیار دشوار کرده‌است.
۲۵	منظور اصلی بیت‌های دیگر این است که در میدان آزمون و امتحان راست از ناراست و سره از ناسره تفکیک می‌شود، اما در گزینه‌ی نخست - که باهوشمندی و خوش‌ذوقی انتخاب شده‌است - منظور اصلی شاعر «آرزو کردن عشق است و بلاهای آن».

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره‌ی پرسش	توضیح
۲	واقعاً این چه شیوه‌ی ناعادلانه‌ای است که واژه‌های داخل متن درس‌های کتاب - که در واژه‌نامه‌ی کتاب درسی معنا نشده‌اند - به شیوه‌ای معنا شوند که هیچ ربطی به متن درس‌ها نداشته‌باشد و به‌صرف این‌که این معنا در واژه‌نامه‌های فارسی - تحت تأثیر لغت‌نامه‌های عربی - آمده‌است، از دانش‌آموزان ایرانی انتظار داشته‌باشیم که آن معنا را درست فرض کنند. «طاعن» که در متن درس «کبوتر طوقدار» در این جمله آمده‌است: «طاعنان مجال وقعیت یابند» چگونه می‌تواند معنای «نیزه‌زننده» بدهد! این واژه در ذهن دانش‌آموزان و دانش‌آموختگان ایرانی فقط یک معنا دارد و آن هم «طعنه‌زننده» است و بس. در همان درس یادشده، ترکیب «زه‌آب‌دیدگان» آمده‌است که در آن «دیدگان» به «زه‌آب» مانند شده‌است و «زه‌آب» یعنی چشمه. البته «زه» (از مصدر زهیدن) نیز در معنای چشمه به‌کار می‌رفته‌است اما این واژه در کتاب درسی به این معنا نیامده‌است. (بهتر است یا این تست حذف شود یا هر دو گزینه‌ی ۲ و ۳ پاسخ درست در نظر گرفته‌شود).
۱۵	همان‌طور که در پرسش ۱۰ رشته‌ی تجربی «سایه‌ی قامت یار» را نمی‌شد شبیه «رحمت آسمانی» دانست، در این‌جا نیز نمی‌توان گفت «غبار»، شبیه «خاک سر برکشیده‌است» بلکه، خُب غبار آسمان همان خاکی است که از زمین بلند شده‌است دیگر! در گزینه‌ی سوم نیز «این طفل» استعاره از «تنبور» است و تشبیهی در میان نیست.

به خودتان و تلاش‌تان احترام بگذارید، پس امیدوار باشید!

دکتر هامون سبطی

رشته‌ی زبان فارسی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۱۲	شکل طراحی تست تازه است.
۱۸	«آموختنی نبودن و به زبان نیامدن عشق» از مضمون‌هایی است که طرح آن در آزمون سراسری تازگی دارد.
۲۰	مضمون «راستی و درستی» در سه بیت دیگر مطرح شده‌است.
۲۱	مضمون «مرا به خیر تو امید نیست شرمسار» از مضمون‌هایی است که برای اولین بار در آزمون سراسری مطرح شده‌است.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۳	با آن که همه‌ی واژه‌ها از واژه‌نامه‌ی کتاب ادبیات سال چهارم دبیرستان گزینش شده‌اند، اما شکل و ساختار تست، پاسخ‌گفتن به آن را دشوار می‌سازد.
۶	از اعلام کتاب سال دوم دبیرستان طراحی شده‌است.
۷	از اعلام کتاب سال سوم دبیرستان طراحی شده‌است.
۱۰	توضیحش خواهد آمد.
۱۲	توضیحش آمد.
۱۳	نزدیک بودن شمار تکواژهای گزینه‌ی سوم (۲۰ تکواژ) و چهارم (۲۱ تکواژ) پاسخ‌گویی به این پرسش وقت‌گیر را دشوار نیز می‌کند. توجه: روحانی: روح + انی // کلیه: کل + یه // صوفیان: صوف (پشم) + ی + ان // نظریه: نظر + یه نیستند: ن (نی) + ست (است) + ند

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

شماره‌ی پرسش	توضیح
۴	آمدن «نشانه‌ی تشدید» بر روی «هرا» انتخاب گزینه‌ی مورد نظر طراح محترم را برای دانش‌آموزان دقیق، غیرممکن می‌سازد.
۹	«متناقض‌نما» نیز در این بیت دیده‌می‌شود و حتی از حسن‌تعلیل مورد نظر طراح محترم قوی‌تر می‌نماید: چه‌طور می‌شود کسی از بوی نفسِ شخص دیگری مست شود اما بوی عنبر و گل را احساس نکند؟! جناس زیبایی هم میان «است» و «مست» برقرار است. عادلانہ است که هم گزینه‌ی نخست درست به حساب آید هم گزینه‌ی دوم.

<p>مشکل ساختاری طرح این دست سؤال‌ها که در توضیح تست شماره‌ی ۹ رشته‌ی ریاضی بیان شد، این‌جا آن‌چنان شدت گرفته‌است که باعث پدید آمدن دو گزینه‌ی درست شده: هم گزینه‌ی ۴ که مورد نظر طراح محترم است و هم گزینه‌ی ۳؛ با این توضیح:</p> <p>- در بیت «ب» استعاره‌های آشکاری به چشم می‌خورد: «نگار» استعاره از معشوق زیبا و «یاقوت خام» استعاره از شراب.</p> <p>- در بیت «د» شاعر در تنهایی و بی‌کسی خود اغراق کرده‌است.</p> <p>- واج‌آرایی بیت «ه» آشکار و گوش‌نواز است. (واج‌های /ی/، /ا/، /ر/ و ...)</p> <p>بنابراین هم گزینه‌ی ۳ درست است و هم گزینه‌ی ۴.</p>	<p>۱۰</p>
<p>با خواندن بیت صورت سؤال، جنگ با جانِ بدفرمای (نفس اماره) یا همان جهاد اکبر به ذهن‌خطور می‌کند که در پی آن، انسان در همه‌ی جوانب زندگی سربلند و پیروز خواهد بود؛ درحالی‌که در هیچ‌یک از بیت‌های ۲، ۳ و ۴ به این مفهوم اصلی اشاره‌ای نشده‌است. (در ضمن در مصراع نخست «تازان پس» که ایهام زیبایی نیز دارد، «تا زین پس» نوشته شده‌است.)</p>	<p>۱۹</p>

به خودتان و تلاش‌تان احترام بگذارید، پس امیدوار باشید!

دکتر هامون سبطی

رشته‌ی انسانی

* پرسش‌های ابتکاری و نو

شماره‌ی پرسش	توضیح
۹	تشبیه مرجح (تفضیلی) کم‌تر در آزمون سراسری مورد توجه بوده‌است. معنای بیت نخست: غنچه هرگاه به یاد لب خندان تو می‌افتد، از رشک و حسد خون گریه می‌کند ← لب خندان تو به زیبایی غنچه است و از آن هم زیباتر.
۱۱	توضیحش خواهد آمد.
۲۰	هنوز به مفهوم «از خودگذشتگی و کمک به دیگران در عین نیازمندی» به این شکل توجه نشده‌بود.
۲۱	موضوع درخوری مورد سؤال قرار گرفته‌است.

* پرسش‌های دشوار یا وقت‌گیر

شماره‌ی پرسش	توضیح
۲	معمولاً دانش‌آموزان در پاسخ‌گفتن به این دست پرسش‌ها اعتماد به نفس لازم را ندارند.
۸	معمولاً دانش‌آموزان به موضوع کتاب‌ها کم‌تر توجه دارند. (در جلد دوم کتاب همایش ادبیات، بر این موضوعات کاملاً تأکید شده‌است.)
۱۰	گاهی برخی دانش‌آموزان با دیدن واژه‌هایی مانند «گوش» یا «چشم» به یاد حس آمیزی می‌افتند! که البته بسیار ساده‌انگاری است.
۱۱	تشخیص دادن این که مصراع دوم بیت «ج» استعاره‌ای برای مصراع نخست است اما مصراع دوم بیت «ه» مثالی برای بیت نخست آن به‌شمار می‌آید به درک ادبی بالایی نیاز دارد.
۱۴	تشخیص دادن این که «سعدی» در بیت دوم، نهاد جمله است نه «منادا» و سپس پی‌بردن به مفعول بودن «جان» نیازمند آشنایی با ادبیات عاشقانه‌ی فارسی است. هم‌چنین گرچه بیت نخست با «گر» آغاز شده‌است، اما «اگر» حرف پیوند وابسته‌ساز است و از ارکان جمله به‌شمار نمی‌آید، در حالی که در متن تست سخن از ارکان جمله است و اولین رکن جمله در بیت نخست «خون» است که نقش مفعولی دارد، پس بر سایر ارکان مقدم شده‌است.
۱۵	طراح محترم «همسر» را واژه‌ای مشتق به شمار آورده‌اند که البته به نظر من هم‌چنین است، اما می‌توان در مورد آن به گونه‌ای دیگر هم اندیشید و آن‌را ساده نیز در نظر گرفت. البته گزینه‌ها به شکلی طراحی شده‌است که این اختلاف سلیقه چندان مشکل‌ساز نباشد و دانش‌آموز دقیقی که واژه‌ی «همسر» توجه‌اش را جلب کند، می‌تواند به نظر طراح محترم پی‌برد.
۱۶	تشخیص «را»ی بدل از کسره (فک اضافه) در گزینه‌های ۱، ۲ و ۳ کار هر دانش‌آموزی نیست! (در بخش دوم از فصل اول کتاب تناسب مفهومی، نشر دریافت، تمرین‌های بسیاری درباره‌ی این نکته‌های ظریف مربوط به دستور تاریخی آمده‌است.)

خواندن هشت بیت برای پاسخ گفتن به یک تست، کار دشوار و وقت‌گیری است.	۲۲
«ناگزیزی در روی آوردن به خطا و اشتباه» مفهوم بیت سنایی و بیت حافظ (گزینه‌ی چهارم) است که اتفاقاً در جلد دوم کتاب همایش ادبیات دقیقاً به همین دو بیت در کنار هم اشاره شده‌بود.	۲۳

* پرسش‌های غیراستاندارد یا نادرست

توضیح	شماره‌ی پرسش
استفاده از معانی لغت‌نامه‌ای یک واژه بدون توجه به معنای آن واژه در متن درس‌ها و حتی واژه‌نامه‌ی پایان کتاب‌های درسی، به هیچ شکلی توجیه‌پذیر نیست و فقط پامال کردن حق دانش‌آموزان دقیق و درس‌خوان است. درست است که از معانی واژه‌ی عربی‌تبار «تیه»، «گمراهی» هم هست اما وقتی دانش‌آموز در متن درسش با ترکیب «تیه گمراهی» آشنا می‌شود که بی‌شک در آن «تیه» به معنای «بیابان بی‌آب و علف» است نه گمراهی و هم‌چنین در واژه‌نامه پایان کتاب ادبیات فارسی ۳ رشته‌ی انسانی نیز «تیه» فقط «بیابان بی‌آب و علف» است که در آن سرگردان شوند» معنا شده‌است، چرا باید از او خواست که چنین معنایی از «تیه» در ذهنش نقش بسته‌باشد؟	۳

به خودتان و تلاش‌تان احترام بگذارید، پس امیدوار باشید!

دکتر هامون سبطی